

بررسی شیوه‌های مؤثر پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح (مورد مطالعه فرماندهی انتظامی استان آ. غربی)^۱

غلامرضا محمد نسل^۲

رسول حقیقت^۳

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی شیوه‌های مؤثر پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح و اولویت بندی آنها است. تحقیق از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ روش، توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری خبرگان و کارشناسان و برخی از کارکنان فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی بود که ۱۵۱ نفر به صورت تصادفی انتخاب شده است. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه و بهره‌گیری از پرسشنامه بود که با استفاده از آزمونهای آماری تحلیل و ارزیابی شد. نتایج حاکی است که تفاوت معنی داری بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب در پیشگیری اجتماعی از جرم ضرب و جرح وجود دارد و در بین شیوه‌های مؤثر از پیشگیری اجتماعی نیز توجه و آگاه سازی کارکنان در مورد پیامدهای ضرب و جرح در اولویت اول است و گسترش فریضه امر به معروف و نهی از منکر در مورد عدم ضرب و جرح و پیش‌بینی ملاحظات صیانتی رفتار با متهمان در اولویتهای دوم و سوم قرار گرفته است. در وضع مطلوب تقویت فنی و علمی واحدهای انتظامی به منظور آسان سازی کشف علمی جرایم در اولویت اول اقدامات پیشگیری اجتماعی قرار گرفت.

واژگان کلیدی

ضرب و جرح و پیشگیری اجتماعی، پیشگیری وضعی در آسیبهای اداری،
ویژگیهای پیشگیری اجتماعی، صیانت نیروها در ناجا.

۱. تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۱/۲۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۳/۱۷

۲. دانشیار گروه حقوق دانشگاه علوم انتظامی، پست الکترونیکی: g_mnasl@yahoo.com

۳. نویسنده مسئول و کارشناس ارشد مدیریت

۱. مقدمه

در میان جرائم تعریف شده از سوی قانونگذار، جرائمی هست که صرفاً کارمندان دولت به اعتبار وظیفه شغلی مرتکب می‌شوند و چون آن جرائم تنها برای محیط‌های اداری به اعتبار وظایف شغلی و اداری مرتکبان در قانون پیش‌بینی شده است، امکان وقوع آنها از افراد غیرکارمند منتفی است و به عبارتی جرائم خاص کارکنان دولت نامیده می‌شود (مهجری، ۱۳۷۹: ۳۴).

جرم اذیت و آزار متهم توسط مأموران قضایی و غیرقضایی دولتی از جمله جرائم خاص کارکنان دولت بیان شده است. از مصداقهای این امر، اذیت و آزار، ضرب و شتم متهم است که ارتکاب آن بعضاً توسط کارکنان پلیس نیز صورت می‌پذیرد؛ لذا برای پیشگیری از ارتکاب چنین تخلفی در سازمان پلیس، ضرورت دارد اقدامات پیشگیرانه مؤثر به مورد اجرا گذاشته شود.

پیشگیری از وقوع جرم مستلزم شناخت جرم است؛ زیرا شناخت جرم می‌تواند راهنمای مهمی برای پیشگیری از وقوع آن در آینده باشد. دین مبین اسلام به پیشگیری بیش از اصلاح اهتمام دارد و به همین دلیل، قبل از هر چیز به عوامل و زمینه‌های گناه و جرم توجه کرده است و شاید مهمترین و پر بارترین بخش تأکیدات اسلام بر همین بعد باشد (مرکز تحقیقات قوه قضاییه، ۱۳۷۹). از سوی دیگر تاریخ نشان می‌دهد بشر از گذشته دور، پیوسته در فکر رویارویی با جرائم و انحرافات بوده و در این زمینه دستاوردهای سودمندی نیز داشته و به تناسب افزایش جرم و جنایت به اتخاذ انواع تدابیر پیشگیرانه - هرچند از نوع کیفری - روی آورده است. پس از گذر از دورانهای مختلف از نظر حقوقی، قضایی، تجربه و آزمون مکاتب مختلف جزایی، امروزه بیشتر به فکر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه غیر کیفری است؛ هرچند هنوز نظامهای حقوقی از انواع مجازاتها و تدابیر تنبیهی سرشار است (اسحاقی، ۱۳۸۲: ۲۲).

۲. طرح مسئله

نیروی انتظامی به عنوان یکی از مهمترین نهادهای شناخته شده در قوانین کشور در کنترل و پیشگیری انحرافات و جرائم جامعه جایگاه مهمی دارد که این هجمه عظیم وظایف و مأموریتها، طبعاً آسیب‌هایی را متوجه کارکنان می‌گرداند که آسیب شناسی و

بررسی آنها و برنامه‌ریزی برای کنترل، مهار و جلوگیری از تخلفات و جرائم و شکستهای حفاظتی از اولویتهای مهم در سطوح مختلف مدیریتی است؛ در این راستا برخی از کارکنان، هنگام وظایف خطیر و مهم خود در راستای ضابط بودن و هم‌چنین تأمین و حفظ نظم و امنیت، بنا به دلایلی از قبیل فرصتهای مجرمانه، عدم برخورد جدی انضباطی و قضایی و هم‌چنین خرده فرهنگهای سازمانی غلط، مثل نتیجه‌گرایی به جای تکلیف‌گرایی و عدم کنترل مناسب کارکنان و هم‌چنین اختلالات رفتاری کارکنان و کم بودن آستانه تحمل آنان درمقابل ناهنجاریهای جامعه و... به رفتار و اقداماتی متوسل می‌شوند که به ضرب و جرح متهمان منجر می‌شود.

ضرب و جرح (مظنونان و متهمان) به دست مأموران دولتی برای کشف جرم، بازجویی و گرفتن اعتراف و اقرار از آنان از فرهنگ غلط دوره طاغوت، و تداوم این امر علاوه بر اینکه برابر قوانین و مقررات کیفری، جزایی و حقوق شهروندی ممنوع است و سبب رواج بی‌نظمی و قانون شکنی در سازمان پلیس، و مسبب بروز نارضایتی مردم از عملکرد حافظان جان، مال و ناموس مردم می‌شود و تکدر خاطر مسئولان نظام را نیز در پی خواهد داشت. دستیابی به آمار، ارقام دقیق و واقعی این معضل و جرم ناپسند، هم‌چنین ابعاد و گستردگی آن به دلیل انکار یا کتمان آن از سوی مرتکبان، عدم اعلام توسط برخی بزه دیدگان، غیر علنی بودن موضوع، از بین رفتن آثار، قرائن و مستندات آن به مرور زمان و سایر دلایل دیگر، دشوار است؛ بنابراین وجود این رفتار مجرمانه و ناپسند برخی از مأموران به رغم کاهش چشمگیر آن در سالهای اخیر نسبت به گذشته با توجه به وجود بسترها و زمینه‌های این جرمها، یکی از عمده معضلات و چالشهای پیش روی نیروی انتظامی برای مقبولیت، محبوبیت و اعتماد اجتماعی شده است.

با توجه به عزم قاطع و جدی مسئولان در راستای پیشگیری از ضرب و جرح به نظر می‌رسد با شناخت علل و عوامل بروز این پدیده زشت و شناسایی شیوه‌ها و راهکارهای پیشگیری از آن در سطح استان می‌توان از گسترش این پدیده جلوگیری کرد و یا حداقل آن را به پایین‌ترین حد ممکن رساند. با توجه به بین‌رشته‌ای بودن موضوع، این تحقیق سعی دارد با تولید دانش جدیدی در این راستا مهمترین علل و راهکارهای پیشگیری از جرم ضرب و جرح را مشخص کند تا با به‌کارگیری این راهکارها بتواند گام مؤثری در جهت پیشگیری و ریشه کن کردن این آسیب بردارد.

۳. اهداف تحقیق

الف- هدف اصلی

شناسایی روشهای مؤثر پیشگیری اجتماعی از جرم ضرب و جرح متهمان

ب- اهداف فرعی

- شناسایی راهکارهای پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان
- اولویت‌بندی راهکارهای پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان

۴. تعاریف و مبانی نظری

۴-۱. ضرب

ضرب در لغت به معنی زدن، مثل، شکل، نوع و صنف آمده است (عمید، ۱۳۷۲: ۳۴۵) و در پزشکی قانونی ضرب به صدمات و آسیب‌هایی اطلاق می‌شود که بدون از هم گسیختگی ظاهری نسجی و جاری شدن خون ایجاد شود. تورم، کوفتگی، سرخی، کبودی و سیاه شدن و پیچ خوردن مفاصل بدون شکستگی، تجمع خون در بافتها و خونمردگی، که به همان صورت کبودی و سیاه شده تظاهر می‌کند، آثار ضرب و جرح است. گاهی ضربات شدید و همراه با شکستگی‌ها و آسیب‌های احشایی یا ضایعات مغزی است

ضرب در مفهوم کیفری به هر صدمه وارد شده به انسان گفته می‌شود که مستقیم یا غیر مستقیم به صورت زدن یا تصادم و یا برخورد و تلاقی شدید ایجاد می‌شود؛ گرچه هیچ اثر زخم و کوفتگی باقی نگذارد ولی ضربه معمولاً به سرخی، کبودی و سیاهی پوست بدن منتهی می‌گردد. ضرب ممکن است بالمباشره با مشت، دست، پا یا تمام سنگینی بدن و امثال آن باشد یا بالتسبیب به وسیله هر آلت و جسم دیگری مانند چوب، چماق، دسته بیل، شلاق، سنگ و نظایر وارد آید. آنچه مهم است ضربه مستلزم تأثیر مادی در بدن مضر است (پاد، ۱۳۷۴: ۸۸).

۴-۲. جرح

جرح در لغت به معنی زخم زدن، بد گفتن، ساقط کردن و باطل کردن شهادت و رد گواهی گواهان است (عمید، ۱۳۷۲: ۳۰۰) و از نظر پزشکی قانونی به مواردی گفته می‌شود که بافت‌های بدن از هم گسیخته شود و اغلب با خونریزی همراه است؛ مانند پوست رفتگی، خراشیدگی، پارگی و بریدگی سطحی و عمیق همراه با آسیب بر پوست (ضریع، پرده نازک

روی استخوان) یا همراه با شکستگی یا آسیب مختصر و یا شدید احشایی یا صدمه مغزی. از نظر جزایی، جرح بر مطلق زخم بدن، چه از غیر وارد شده باشد و چه از فساد در بدن پیدا شود، اطلاق می‌شود و مراد فقها از طرح در این مورد اغلب جراحت وارد شده از غیر است و از نظر فنی مقصود از جرح، هر ضایعه‌ای است که با عوامل و وسایل مکانیکی و یا فیزیکی و یا شیمیایی در اعضای نسوج بدن انسانی حادث شود اعم از اینکه این ضایعه درونی باشد یا بیرونی؛ ایجاد خونریزی بکند یا نکند و موجب مرض بشود یا نشود. بنابراین هر زخم اصطلاحی و معمولی و شکستگی استخوان و سوختگی و نظایر آن وارد در اقسام جرح است.

۴-۳- شکنجه^۱

در زبان فارسی شکنجه به معنای آزار و ایذا و رنج و عقوبت و تعزیر آمده و شکنجه، «غالباً اعمالی سرکوبگرانه است که به طور خفیف یا شدید با نوعی تحقیر، ناسزا، حمله، تهاجم و ایراد ضرب و جرح نسبت به مخالفان همراه است ... بی دلیل نیست که شکنجه را ابزار قدرت ناامید نامیده، و آن را مشتمل بر تحقیر و فشارهای روانی و رنجهای جسمی دانسته‌اند» (تاج زمان، ۱۳۶۸: ۲۳).

شکنجه در اصل به معنی اذیت کسی است. نظر دیگری نیز هست که اساس کلمه شکنجه را از کلمه اذیت کردن؛ آزار دادن، غیر نرمال ساختن ... می‌دانند.

هم چنان در لغتنامه حقوقی آکسفورد^۲ چنین آمده است:

مطابق ماده ۱۳۴ اعلامیه عدالت جنایی ۱۹۸۸ هر عمل توهین، هجوم، تجاوز، قانون شکنی .. که توسط یک موظف خدمات عامه (کسی که اجازه و رضایت یا موافقت این مقامات را داشته باشد) که به صورت عمدی باشد و فیزیکی و یا روانی سبب شود که شخص را رنج بدهد، چه این شخص هر جای دنیا هم باشد، شکنجه نامیده می‌شود (لغت نامه آکسفورد، ۱۳۸۳: ۵۰۰). بر اساس ماده اول کنوانسیون منع شکنجه و رفتار یا مجازات خشن، غیر انسانی یا تحقیر کننده مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد دهم دسامبر ۱۹۴۸، که در ۲۶ ژوئن ۱۹۸۷ قدرت اجرایی یافت، شکنجه چنین تعریف می‌شود:

1. Torture

2. Oxford Dictionary of Law

«شکنجه به هر رفتاری اطلاق می‌شود که عامداً به وسیله یک مأمور رسمی یا به تحریک و رضای صریح یا ضمنی او و یا به وسیله هر فرد دیگر، که در موضع مقام رسمی عمل می‌کند به قصد کسب اطلاع و اعتراف از فرد مورد عذاب و یا شخص ثالث، اعمال و باعث درد و صدمه شدید بدنی و روانی او می‌شود.»

در تعریف دیگر، شکنجه یعنی هر عملی که به جهت آن درد یا رنج شدید خواه جسمی خواه روحی به طور عمدی توسط یا به اشاره مقام رسمی بر فرد یا افرادی اعمال شود برای مقاصد از قبیل کسب اطلاعات از وی یا شخص ثالث. این عمل شامل درد و رنج ناشی از مجازات‌های قانونی به میزانی نیست که مطابق با قواعد حداقل استانداردهای رفتاری با زندانیان است.

در تمام تعاریفی که از شکنجه شده است می‌توان نکات ذیل را مشاهده کرد:

- هر هملی که سبب درد یا رنج شدید جسمی یا روحی شود.
- این عمل از روی عمد باشد.
- شکنجه توسط یا تحت نظر مأمور دولت انجام بگیرد.
- شکنجه شامل درد و رنج ناشی از مجازات نمی‌شود.

۵. پیامد حقوقی ضرب و جرح

مطابق اصل ۵ اعلامیه حقوق بشر هیچ کس را نباید تحت شکنجه (ضرب و جرح) یا کیفر ظالمانه و غیرانسانی و تحقیر آمیز قرار داد. ماده هفت میثاق حقوق مدنی و سیاسی تصریح دارد: «هیچ کس نباید در معرض شکنجه یا رفتارها و مجازات‌های بی‌رحمانه و غیرانسانی و موهن قرار گیرد». ممنوع بودن شکنجه از جمله حقوق بنیادین است؛ بدین معنا که در هیچ موقع و اوضاع و احوالی نمی‌توان دلیل توجیه کننده‌ای برای اعمال آن اقامه کرد. شکنجه در واقع شدیدترین نوع رفتار ممنوعی است که در این ماده بدان تصریح شده است. ممنوع بودن ضرب و جرح برای گرفتن اقرار از دیرباز در قوانین ایران بوده است. ماده ۱۲۵ قانون آیین دادرسی کیفری مورخ یازدهم شهریور ۱۲۹۰ هجری شمسی، سؤالات تلقینی یا اغفال یا اکراه و اجبار متهم را ممنوع اعلام کرده است. ماده ۱۳۱ قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ نیز تأکید می‌کرد «هرگاه یکی از مستخدمان قضایی یا غیر

قضایی دولت برای اینکه متهمی را مجبور به اقرار کند، او را اذیت و آزار بدنی کرده یا در این باب امری دهد به حبس با اعمال شاقه از ۳ الی ۶ سال محکوم خواهد شد و اگر متهم به واسطه اذیت و آزار فوت کند، مرتکب مجازات قاتل را خواهد داشت».

پس از انقلاب اسلامی ایران نیز به تبع دیدگاه اسلامی در قوانین جمهوری اسلامی ایران نیز ممنوع بودن شکنجه تصریح، و تضمین‌هایی برای جلوگیری از آن پیش‌بینی شده است. در این راستا در اصل ۳۸ قانون اساسی آمده است: «هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت، اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است و متخلف از این اصل، طبق قانون مجازات می‌شود.»

در جهت احترام به این اصل قانون اساسی و تضمین اجرای آن مقررات زیر در قوانین عادی مقرر شده است:

مطابق ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی هر یک از مقامات و مأموران وابسته به نهادها و دستگاه‌های حکومتی که برخلاف قانون، آزادی شخصی افراد ملت را سلب کند یا آنان را از حقوق مقرر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران محروم نماید، علاوه بر انفصال از خدمت و محرومیت یک تا پنج سال از مشاغل حکومتی به حبس از دو ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

ماده ۵۷۸ همان قانون مقرر می‌کند: «هر یک از مستخدمین و مأموران قضایی یا غیر قضایی دولتی برای آنکه متهمی را مجبور به اقرار کند او را اذیت و آزار بدنی نماید، علاوه بر قصاص یا پرداخت دیه حسب مورد به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می‌گردد و چنانچه کسی در این خصوص دستور داده باشد، فقط دستور دهنده به مجازات حبس مذکور محکوم خواهد شد و اگر متهم به واسطه اذیت و آزار فوت کند، مباشر مجازات قاتل، و آمر مجازات قتل را خواهد داشت.»

ماده ۵۸۷ قانون مجازات اسلامی: «چنانچه مرتکب جرائم مواد قبل توقیف شده یا مخفی شده را تهدید به قتل نموده یا شکنجه و آزار بدنی وارد آورده باشد، علاوه بر قصاص یا پرداخت دیه حسب مورد به یک تا ۵ سال حبس و محرومیت از خدمات دولتی محکوم خواهد شد.»

ماده ۱۷۶ آیین نامه قانونی و مقررات اجرایی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، که در تاریخ ۱۳۷۲/۱/۷ به تصویب رئیس قوه قضاییه رسیده است نیز در این زمینه می گوید: «تندخویی، دشنام، ادای الفاظ رکیک یا تنبیه بدنی زندانی و اعمال تنبیهات خشن و مشقت بار و موهن در زندانها بکلی ممنوع است...» (شاطریان و استرکی، ۱۳۸۰ : ۸۸). لازم به ذکر است که ماده ۵۷۸ ق.م.ا. تنها به آزارهای بدنی اشاره می کند و آزارهای روحی و روانی را ذکر نمی کند و با توجه به مقررات موجود به نظر می رسد ضروری است مقررات اختصاصی در این خصوص با قرار دادن تضمین ها و راهکارهای مناسب برای صیانت از افراد در برابر شکنجه و اقدامات خودسرانه مأموران دولتی وضع شود.

برای جبران خسارت ناشی از شکنجه نیز می توان به ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹/۲/۷ استناد نمود که در آن تصریح شده است به اینکه: «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامت یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه ای وارد کند که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود، مسئول جبران خسارات ناشی از عمل خود است.» با توجه به این موارد، این جرم سه رکن دارد: قانونی، مادی و معنوی و مجازات. هر یک از این ارکان در بندهای جداگانه بررسی می شود.

۶. رکن قانونی

جرم گرفتن اقرار همراه با شکنجه در قوانین ایران در سال ۱۳۰۴ در ماده ۱۳۱ قانون مجازات عمومی و سپس در ماده ۵۸ قانون تعزیرات سابق و در حال حاضر در ماده ۵۷۸ قانون مجازات اسلامی وارد شد.

در ماده ۵۷۸ (ق. م. ا) چنین مقرر شده است که:

هر یک از مستخدمین و مأموران قضایی یا غیر قضایی دولتی برای اینکه متهمی را مجبور به اقرار کند او را اذیت و آزار بدنی نماید، علاوه بر قصاص یا پرداخت دیه حسب مورد به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم می گردد و چنانچه کسی در این خصوص دستور داده باشد، فقط دستور دهنده به مجازات حبس مذکور محکوم خواهد شد و اگر متهم به واسطه اذیت و آزار فوت کند، مباشر مجازات قتل و آمر قتل را خواهد داشت.

عناصر تشکیل دهنده این رکن به این شرح است:

- تحصیل اقرار
- گرفتن اقرار توسط مستخدمان و مأموران دولتی قضایی و غیر قضایی
- اعمال آزار و اذیت بدنی

۶-۲. رکن معنوی و مجازات

گرفتن اقرار همراه با اذیت و آزار از جرائم عمدی است و عمد آن ناظر بر این است که مستخدم یا مأمور قضایی و غیر قضایی با علم و عمد برای کار برخلاف وظیفه قانونی خود قیام کند. قانونگذار پس از احراز سوءنیت مرتکب برای اعمال مجازات دو حالت را پیش بینی کرده است:

الف. زمانی که متهم در اثر اذیت و آزار وارد شده توسط مأمور مجروح و یا مضروب شده باشد. در این حالت مجازات مرتکب علاوه بر قصاص جرح یا پرداخت دیه حسب مورد به حبس از شش ماه تا یک سال محکوم خواهد شد مگر اینکه مرتکب مدعی شود که به دستور مافوق به کسب اقرار با اذیت و آزار اقدام نموده است که در این صورت طبق مقررات ماده ۵۶ قانون مجازات اسلامی که مقرر می‌دارد که در صورتی که ارتکاب عمل به امر آمر قانونی باشد و خلاف شرع نباشد، عمل، جرم محسوب نمی‌شود. مرتکب فقط به قصاص یا دیه محکوم و از مجازات حبس مذکور معاف خواهد شد. شخص آمر به مجازات حبس مذکور محکوم می‌شود. مقام مافوق باید، صلاحیت دار و قانونی باشد و اینکه این دستور خلاف قوانین مدون و امر و نهی مندرج در منابع معتبر فقهی نیست.

ب. در صورتی که متهم فوت کند، بدیهی است که اگر امر مافوق نباشد و مرتکب خود شخصاً اقدام نموده باشد در این صورت مأمور مربوط به عنوان مباشر جرم قتل عمدی قابل قصاص است ولی اگر در اثر اکراه یا تهدید یا اجبار یا دستور مافوق به این عمل مبادرت کرده باشد با توجه به مقررات ماده ۲۱۱ با او رفتار خواهد شد بدین صورت که «اکراه در قتل و یا دستور به قتل دیگری مجوز قتل نیست. بنابراین اگر کسی را به قتل دیگری وادار کنند یا دستور به قتل رساندن دیگری را بدهند، مرتکب قصاص می‌شود و اکراه کننده و آمر به حبس ابد محکوم می‌گردند.»

۷. پیشگیری از جرم

واژه پیشگیری در مفهوم رایج آن در معانی «پیشدستی کردن، پیشی گرفتن و به جلو چیزی شتافتن» و همچنین آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن، است. اما در جامعه شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنی اول آن مورد استفاده واقع می‌شود؛ یعنی با کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است (محمد نسل، ۱۳۸۷: ۳۴).

پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهایی اطلاق می‌شود که دولت برای مهار بهتر بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم‌زا یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیط فیزیکی و محیط اجتماعی موجد فرصتهای جرم، مورد استفاده قرار می‌دهد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۷۴۰). جرم شناسان و حقوقدانان، تاکنون پیشگیری را به شیوه‌های مختلفی تقسیم کرده‌اند که رایجترین آن تقسیم پیشگیری به دو نوع اجتماعی و وضعی است. در این پژوهش نیز با توجه به اینکه این نوع از تقسیم‌بندی از پیشگیری مورد توجه قرار گرفته است در ادامه این بخش به چستی مفهوم این دو نوع از پیشگیری پرداخته می‌شود (عارفی نیا، ۱۳۹۰: ۱۳۷).

۱-۷. پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی شامل مجموعه اقدامات و تدابیری است که به سمت (تسلط بر محیط و وضعیت پیرامونی جرم) وضعیت مشرف بر جرم و مهار آن متمایل است. این امر از یک سو از طریق کاهش وضعیت ماقبل بزهکاری، یعنی وضعیتهای پیش جنایی انجام می‌شود که وقوع جرم را مساعد و آسان می‌کند و از سوی دیگر با افزایش خطر شناسایی و احتمال دستگیری بزهکاران از وقوع جرم جلوگیری می‌کند. بنابراین، پیشگیری وضعی بیشتر با حمایت از آماجهای جرم و نیز بزه دیدگان بالقوه و اعمال تدابیر فنی به دنبال پیشگیری از بزه دیدگی افراد یا آماجها در برابر بزهکاران است که در نهایت و به طور غیر مستقیم کاهش بزهکاری نتیجه آن خواهد بود در صورتی که پیشگیری اجتماعی به طور مستقیم در مقام جلوگیری از تبدیل شدن بزهکاران بالقوه به بزهکاران بالفعل است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۸: ۱۴).

پیشگیری اجتماعی در صدد است، علل و عوامل و ریشه‌های زمینه ساز بروز جرائم و بزهکاری را از طریق توجه به مسئله کنترل اجتماعی و تأثیر بر افکار مجرمانه از بین ببرد به طوری که انسانهایی پرورش یابند که از مجرمیت به دور باشند. در این نوع پیشگیری توجه به عوامل محیطی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... که باعث سوق دادن فرد به سوی بزهکاری می‌شود اهمیت فراوان دارد. پیشگیری غیرکیفری درمان ریشه‌ای قبل از وقوع جرم است (میر خلیلی، ۱۳۸۷: ۲۱۰).

مرکز بین المللی پیشگیری از جرم، پیشگیری اجتماعی از جرم را این گونه تعریف کرده است: «هر چیز که بزهکاری، خشونت و ناامنی را از طریق هدفگیری موفقیت آمیز علل شناخته شده جرم از طرق علمی کاهش دهد» (محمد نسل، ۱۳۸۶: ۵۰).

در واقع در تدابیر پیشگیری اجتماعی نقش خانواده، آموزش، وسایل ارتباط جمعی و سیاستهای کلی اجتماعی بسیار اهمیت دارد. به طور کلی می‌توان گفت که در این نوع پیشگیری با رویکرد کلان به عوامل بروز بزهکاری از قبیل فقر اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی توجه می‌شود و با توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... در جامعه از بروز بزهکاری جلوگیری می‌گردد (زینالی، ۱۳۸۱: ۱۰۳).

در پیشگیری اجتماعی بر ایجاد تغییرات و اصلاحات فردی و محیطی تأکید شده است که به اصلاح جامعه و فرد و هم‌چنین به جلوگیری از جرم به صورت پایدار و همیشگی منجر می‌شود (بیات، ۱۳۸۷: ۴۷).

پیشگیری اجتماعی از نظر جرم شناسی بر علت شناسی جرم مبتنی است؛ یعنی پیشگیری اجتماعی از جرم مستلزم قبول این واقعیت است که عوامل مختلفی در تکوین جرم نقش دارد. عوامل اجتماعی باید این عوامل جرم‌زا را خنثی کند. عوامل محیط اجتماعی عمومی و شخصی نقش عمده‌ای در بزهکاری دارد. پیشگیری اجتماعی یعنی مداخله در محیط اجتماعی عمومی و شخصی مانند محیط‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی که نسبت به همه مشترک است؛ محیط اجتماعی شخص مانند محله، خانواده و ... (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۷۹: ۷۵۲).

پیشگیری اجتماعی از بزهکاری شامل مجموعه اقدامات پیشگیرانه‌ای است که به دنبال

حذف یا خنثی کردن آن دسته از عواملی است که در تکوین جرم مؤثر بوده است. پیشگیری اجتماعی به طور مستقیم در مقام جلوگیری از تبدیل شدن بزهکاران بالقوه به بزهکاران بالفعل برمی‌آید (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۷۸: ۱۳۹).

یکی از مهمترین مسائلی که در شرع مقدس اسلام بر آن تأکید شده و متفکران علوم انسانی و پژوهشگران علوم روانشناسی، جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی توجه خاصی بدان معطوف داشته‌اند، پیشگیری از وقوع جرم از طریق مطالعه در احوال و شخصیت مجرمان و اصلاح جامعه است.

این واقعیتی است که بزهکاری تابع تحول جامعه است. از این رو مشاهده می‌شود در جوامعی «که نظارت و کنترل اجتماعی قویتر است، بزهکاری نیز به همان اندازه ضعیفتر است؛ زیرا در این اجتماعات مانند جامعه روستایی، پایه‌های دین و پایبندی به ارزشهای اخلاقی قویتر است؛ پس برای پیشبرد پیشگیری اجتماعی از بزهکاری با توجه به یک یا چند هدف معین، باید کارایی هر تدبیر را مورد بررسی قرار داد (معظمی، ۱۳۸۲: ۱۰۶) تا با حداقل هزینه، بهترین نتیجه به دست آید. با توجه به نگرش‌های متفاوت نسبت به عوامل اجتماعی جرم، تقسیم‌بندی‌های مختلفی از پیشگیری اجتماعی قابل عرضه است. در یک تقسیم‌بندی بومی، که پس از کارهای کارشناسی عمیق خبرگان و استادان دانشگاه در معاونت پیشگیری از جرم قوه قضائیه صورت گرفته، شش محور اصلی برای پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از جرم ترسیم شده است:

- ✓ پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق اصلاح نگرشها و ارزشها
- ✓ تدابیر پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق آگاهی بخشی
- ✓ تدبیرهای پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق مدیریت نیازها
- ✓ تدبیرهای پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق توانمندسازی فردی
- ✓ تدبیرهای پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق توانمندسازی اجتماعی
- ✓ تدبیرهای پیشگیری اجتماعی - فرهنگی از طریق تقویت مداخلات اجتماعی

در این پژوهش منظور از پیشگیری اجتماعی و شیوه‌های مربوط به آن به‌کارگیری شیوه‌هایی است که بتوان به وسیله آنها اوضاع و احوالی را تغییر داد که مستعد ارتکاب ضرب و جرح متهمان است تا مجرم نتواند مرتکب جرم شود (مرکز تحقیقات قوه قضائیه، ۱۳۷۹).

در کنار این نظریه، که علل جرم، اجتماعی است، دیدگاهی رشد کرده است که به طور روز افزون بر علت‌های اقتصادی - اجتماعی و فرصتهای جرم تمرکز دارد؛ مثلاً مکتب شیکاگو از نیمه دوم دهه ۱۹۶۰ برنامه‌هایی را در مورد پیشگیری اجتماعی از جرم در شیکاگو طراحی و اجرا کرد.

مطابق فلسفه زیربنایی این رویکرد، تمام مردم چنانچه در اوضاع و احوال خاصی واقع شوند و فرصت جرم را به دست آورند، مرتکب بزه خواهند شد. این دیدگاه، همکاری بین سازمانهای رفاه و تأمین اجتماعی، دولت و جامعه مدنی و حمایت بزهکاران بالقوه را برای موفقیت پیشگیری ضروری می‌داند. در این دیدگاه، هنجارمندی جرم یعنی تلقی جرم به عنوان امری عادی در جامعه نیز پذیرفته شده است برخلاف گروهی که بزهکاران را اقلیتی بیمار می‌دانند که هنجارهای جامعه را نقض می‌کنند (پالمری، ۲۰۰۱: ۲).

پژوهشهای اخیر در سطح بین‌المللی نشان می‌دهد که تعدادی از عوامل خطر در بسیاری از جرائم نقش ایفا می‌کند که مهمترین آنها عبارت است از:

- فقر و توسعه نیافتگی ناشی از محرومیت اجتماعی بویژه در مورد نوجوانان
- خانواده‌های نامناسب و از هم پاشیده، خشونت و اختلافات خانوادگی
- جا افتادن فرهنگ بزهکاری در جامعه
- حضور وسایل آسان کننده ارتکاب جرم مانند اسلحه گرم و مواد مخدر
- تبعیض و محرومیت ناشی از جنسیت، نژاد و سایر شکل‌های بی عدالتی
- تباهی مناطق حاشیه شهرها و مرزهای اجتماعی
- نظارت ناکافی بر اماکن و دسترسی به اموالی که جابه‌جایی و فروش آنها راحت است (همان: ۳).

این عوامل ما را در مورد دو نکته اساسی هشیار می‌کند: اول اینکه کودکان و نوجوانان باید موضوع ضروری و نخست تمرکزهای پیشگیری از جرم باشند. بسیاری از عواملی که به جرم منجر می‌شود، همانهایی است که مداخلات اوان کودکی را می‌طلبد. پیشگیری اجتماعی از جرم در بسیاری از موارد به پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان تعبیر

می‌شود. دومین مطلب این است که محیط مصنوعی در مقابل محیط طبیعی می‌تواند بر جرم تأثیرگذار باشد؛ بنابراین می‌تواند به منظور کاهش سطح جرائم مورد جرح و تعدیل قرار گیرد. رویکرد پیشگیری اجتماعی از جرم، تقویت روابط اجتماعی، افزایش سطح کنترل غیررسمی اجتماعی و در نتیجه بازدارندگی بزهکاران بالقوه و بالفعل از ارتکاب جرم است. پیشگیری اجتماعی از جرم بر ساختن کسانی تمرکز دارد که در خطر بزهکاری قرار دارند و احساس یکپارچگی بیشتری را با جامعه می‌کنند. طرحی مانند مراقبت همسایگی می‌تواند به منظور تقویت دفاع غیررسمی در جامعه برای توقف جرم و افزایش نظارت مورد استفاده قرار گیرد (پیشگیری از جرائم اجتماعی، ۲۰۰۷).

راهبرد مدرن پیشگیری اجتماعی از جرم، جنبش حرفه‌ای و مدنی است که به وسیله دولت پایه‌گذاری و پشتیبانی شده است و ظرفیت دفاع اجتماعی را افزایش می‌دهد. پیشگیری اجتماعی از جرم مجموعه اهدافی است برای مهار تأثیر علل جرم، کاهش خطر بزه دیدگی، افزایش امنیت کلی اجتماع و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی و تأمین حقوق بشر. بنابراین، راهبرد پیشگیری اجتماعی از جرم به توسعه اقتصادی، کار و کسب امن و کاهش خسارت اخلاقی و مادی ناشی از جرم کمک می‌کند. هزینه اقدامات پیشگیری از جرم باید به عنوان سرمایه‌گذاری تلقی شود و بازگشت این سرمایه از طریق بهبود امنیت عمومی قابل درک است (قوه قضاییه مجارستان^۱ ۲۰۰۳: ۳).

راهبرد پیشگیری اجتماعی از جرم در صورتی مؤثر خواهد بود که به عنوان بخشی از سیاست اجتماعی محلی اجرا شود. پاسخهای اثربخش محلی به چالشهای جرم در سطح منطقه‌ای و محله‌ای باید برقرار شود. تعبیر پیشگیری اجتماعی از جرم می‌تواند بر تمام برنامه‌هایی اعمال شود که سعی در تغییر وضعیت یا الگوهای رفتاری، ارزشها یا خود انضباطی برای کاهش احتمال وقوع بزهکاری دارند. برخی تدابیر پیشگیری اجتماعی از جرم عبارت است از: برنامه‌های حمایت مالی از والدین، آموزش اوان کودکی، حمایت ویژه از کودکان محروم، برنامه‌های تبلیغی برای تغییر تمایل مردان برای استفاده از خشونت در روابط خانوادگی و مانند آن.

1. Ministry of Justice of Hungary

۸. روش‌شناسی

این پژوهش از لحاظ آمارها گذشته نگر است و بر اساس اینکه قصد مشخص علت‌های ضرب و جرح و شیوه‌های پیشگیری از آن را دنبال می‌کند، آینده نگر نیز هست و بر اساس گرایش تصمیم‌گرا، و در جهت عرضه پاسخ عملی برای پیشگیری از ضرب و جرح است تا مدیران بتوانند در تصمیم‌گیری‌های خویش برای این موضوع مورد استفاده قرار دهند. پژوهش بر اساس هدف، کاربردی، و به دنبال تولید دانش تازه‌ای در خصوص فراگیر شدن چگونگی پیشگیری از ضرب و جرح متهمان است و از لحاظ روش، توصیفی پیمایشی است. با توجه به اینکه اعلام نظر در خصوص علت ضرب و جرح متهمان و شیوه‌های پیشگیری از آن به تجربه خدمتی و تخصص نیاز دارد، جامعه آماری این پژوهش نخبگان و مدیران ناجا در فرماندهی انتظامی آذربایجان غربی به تعداد ۲۵۰ نفر بود که با استفاده از معادله نمونه‌گیری کوکران تعداد ۱۵۱ نفر حجم نمونه است.

در این پژوهش برای پاسخ به سؤاها، اطلاعات به روش ذیل گردآوری شد:

- ابتدا با مراجعه به کتابخانه‌ها، سازمانها و مراکز علمی تحقیقاتی، دانشگاه‌ها و مطالعه کتابها بویژه جزوات تخصصی و مجموعه مقالات با طبقه‌بندی اطلاعاتی و اینترنتی که به نوعی با این تحقیق ارتباط داشت، بهره‌برداری شد.
- با تعدادی از کارکنانی که پرونده ضرب و جرح، و تمایل داشتند، مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختار یافته در جهت شناسایی علل و عوامل فردی و سازمانی ارتکاب ضرب و جرح به عمل آمد.
- با خبرگان سازمانی نیز در این راستا مصاحبه شد و عوامل اولیه مربوط به هر بعد از روشهای پیشگیری اجتماعی استخراج شده از ادبیات نظری به همراه نتایج مصاحبه با کارکنان مرتکب با خبرگان به بحث و تبادل نظر گذاشته شد و نظر ایشان در خصوص عوامل شناسایی شده و سایر عواملی که ممکن است برای پیشگیری ضرورت داشته باشد با هم ادغام شد و برخی از عوامل جدا، و در نهایت پرسشنامه محقق ساخته با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت تهیه گردید.

پرسشنامه مورد استفاده شامل دو قسمت جمعیت‌شناختی، قسمت دوم به شیوه‌های پیشگیری از ضرب و جرح مربوط است که شامل ۱۷ گویه است.

۸-۱. روایی و پایایی ابزار پژوهش

در این پژوهش روایی پرسشنامه برگرفته از ترکیب شیوه‌های پیشگیری تنظیم شده است و سؤالات دقیقاً با الهام از نتایج ترکیب آنها طراحی، و با تأیید حداقل پنج نفر از استادان اهل فن و خبرگان این رشته تعیین شده است؛ لذا در جهت تحقق این منظور نسبت به گرفتن نظر کارشناسان خبره انتظامی و حقوقی و عقیدتی در زمینه شیوه‌های پیشگیری از ضرب و جرح اقدام شد.

اعتبار پرسشنامه از طریق محاسبه آلفای کرونباخ صورت پذیرفته که به شرح جدول ذیل است:

جدول (۱): مقدار آلفای پرسشنامه شیوه‌های پیشگیری اجتماعی

تعداد گویه	میانگین	انحراف معیار	آلفای کرونباخ
۱۷	۳,۶۹۱	۰,۶۳۶	۰,۹۵

۹. ویژگی‌های جمعیت شناختی

۹-۱. درجه خدمتی

جدول (۲): توزیع فراوانی درجه خدمتی پاسخ دهندگان

گزینه	سروان	سرگرد	سرهنگ دوم	سرهنگ	جمع کل
فراوانی	۱۹	۳۱	۴۹	۵۲	۱۵۱
درصد	۱۲/۶	۲۰/۵	۳۲/۵	۳۴/۴	۱۰۰

همان گونه که در جدول توزیع فراوانی و نمودار مشخص شد از ۱۵۱ نفر پاسخ دهندگان ۵۲ نفر معادل ۳۴ درصد از کل پاسخگویان دارای درجه سرهنگی و ۴۹ نفر معادل ۳۲,۵ درصد دارای درجه سرهنگ دومی و ۳۱ نفر معادل ۲۰,۵ درصد دارای درجه سرگردی و ۱۷ نفر معادل ۱۲,۶ درصد را سروان تشکیل داده‌اند که بیشترین فراوانی ۳۴/۴ درصد مربوط به درجه سرهنگی است.

جدول (۳): توزیع فراوانی سنوات خدمتی پاسخ دهندگان

گزینه	۵-۱۰	۱۱-۱۵	۱۶-۲۰	۲۵ به بالا	جمع کل
فراوانی	۷	۱۵	۳۴	۹۵	۱۵۱
درصد	۹/۹	۲۲/۵	۲۸/۵	۲۵	۱۰۰

۵۲ نفر معادل ۳۴ درصد از پاسخگویان با سنوات خدمتی ۲۶ تا ۳۰ سال به بالا، ۴۳ نفر معادل ۲۸.۵ درصد با سنوات خدمتی ۲۱ تا ۲۵ سال، ۳۴ نفر معادل ۲۲.۵ درصد ۱۶ تا ۲۰ سال ۱۵ نفر معادل ۹.۹ درصد ۱۱ تا ۱۵ سال خدمت و ۷ نفر معادل ۴.۶ درصد دارای سنوات خدمتی ۵ تا ۱۰ سال هستند که بیشترین فراوانی ۲۸/۵ درصد به سن خدمتی ۱۶ تا ۲۰ سال می‌باشد.

۳-۹. میزان تحصیلات

جدول (۴): توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخ دهندگان

گزینه	کارشناس	کارشناس ارشد	کاردان	جمع کل
فراوانی	۹۶	۲۸	۲۷	۱۵۱
درصد	۶۳/۶	۱۸/۵	۱۷/۹	۱۰۰

همان گونه که در جدول توزیع فراوانی میزان تحصیلات کارکنان پاسخگو مشاهده می‌شود، ۹۶ نفر معادل ۶۳.۶ درصد از پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی، ۲۸ نفر معادل ۱۸.۵ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و تعداد ۲۷ نفر معادل ۱۷.۹ درصد، کاردانی را دارا هستند. یافته‌های تحصیلی از جدولهای توصیفی ۱ تا ۳ مربوط به ویژگیهای نمونه آماری تحقیق نشانگر این است که بیش از ۸۵ درصد از پاسخگویان سنوات خدمتی بیش از ۱۶ سال سابقه خدمت در ناجا را دارند و با توجه به میزان تحصیلات پاسخگویان، که بیش از ۸۲ درصد کارشناسی و کارشناسی ارشد هستند، بیانگر تجربه و مهارت کافی آنها در راستای موضوع تحقیق بوده است که می‌توان به نظر آنها اعتماد کرد.

۱۰. یافته‌های پژوهش
۱-۱۰. آمار توصیفی

جدول (۵): آمار فراوانی داده‌های مربوط به شیوه‌های پیشگیری اجتماعی ضرب و جرح

ردیف	مهمترین شیوه‌های پیشگیری اجتماعی ضرب و جرح متهمان	وضعیت	خبی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خبی کم	
			فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	اطلاع رسانی حقوق متهم به متض دستگیری و نگهداری وی	وضع مطلوب	۲	۲۰.۵	۳۱	۲۱.۱	۴۷	۲۷.۲	۴۱	۱۹.۲	۲۹	۱۳.۲
۲	نسب مشور حقوق شهروندی در داخل واحدهای انتظامی	وضع مطلوب	۴۳	۴۸.۳	۷۳	۴۶	۷	۴	۶	۰	۰	۰
۳	توجه و آگاه سازی کارکنان در مورد پیامدهای ضرب و جرح متهمان	وضع مطلوب	۱۰۶	۱۸.۵	۶۸	۴۰.۴	۶۱	۱۹.۲	۲۹	۱۵.۲	۲۳	۱۰.۲
۴	نخستی سازی عملیات روانی مروجان ضرب و جرح پیشینی ملا حظات صیانتی رفتار با متهمان در تهیه و اجرای طرحهای انتظامی	وضع مطلوب	۹۳	۱۹.۲	۲۹	۱۱.۳	۱۷	۰.۷	۱	۰	۰	۰
۵	مستاد نمودن انتظارات از واحدهای انتظامی در جهت رفع تکلیف پروندهها	وضع مطلوب	۲	۲.۵	۲۱	۱۱.۱	۶۲	۲۵.۸	۲۹	۱۰.۶	۱۶	۷.۲
۶	ایجاد پرونده شخصیت برای متهم برای اصلاح چگونگی برخورد و تحقیق از متهمان	وضع مطلوب	۴	۵.۵	۸۳	۹.۳	۱۴	۰	۰	۰	۰	۰
۷	تقویت فنی و علمی واحد های انتظامی به منظور آسان سازی و تسریع کشف علمی جرائم	وضع مطلوب	۶۴	۳۳.۴	۵۲	۲۵.۸	۳۳	۱۳	۲	۰	۰	۰
۸	ارتقای مهارت کارکنان در کنترل هیجانات ناشی از برخورد با متهمان خطرناک	وضع مطلوب	۵۳	۸.۶	۱۳	۳۳.۵	۴۹	۴۱.۱	۶۲	۱۲.۶	۱۹	۸.۲
۹		وضع مطلوب	۷	۱۱.۹	۱۸	۳۳.۱	۵۰	۲۳.۱	۵۶	۱۳.۲	۲۰	۸.۲

۳۳	۲۱,۹	۴۷	۳۱,۱	۴۴	۲۹,۱	۲۰	۱۲,۲	۷	۴,۶	وضع موجود	ارتقای آسانه تحمل کارکنان در مقابل برخوردها و رفتار های آزار دهنده	۱۰	
۰	۰	۰	۰	۵	۲,۳	۶۶	۴۳,۷	۸۰	۵۳	وضع مطلوب			
۱۴	۹,۳	۲۰	۱۳,۲	۶۳	۴۱,۷	۴۷	۲۱,۱	۷	۴,۶	وضع موجود		گسترش فریضه امر به معروف و نهی از منکر در مورد عدم ضرب و جرح متهمان	۱۱
۰	۰	۰	۰	۹	۶	۶۶	۴۳,۷	۷۶	۵۰,۳	وضع مطلوب			
۵۲	۲۴,۴	۵۰	۳۳,۱	۳۷	۲۴,۵	۱۲	۷,۹	۰	۰	وضع موجود		تشکیل پرونده شخصیت برای کارکنان بازجو و ارزیابی ملوم آنان در طول خدمت	۱۲
۰	۰	۶	۴	۲۱	۱۳,۹	۵۰	۳۳,۱	۷۴	۴۹	وضع مطلوب			
۶۲	۴۱,۱	۵۱	۳۳,۸	۲۲	۱۴,۶	۱۳	۸,۶	۲	۲	وضع موجود		اجرای آزمون شخصیت از کارکنان مرتبط با متهمان برنامه ردوی برای بازسازی اجتماعی و سازمانی کارکنان ضرب و جرح کننده	۱۳
۰	۰	۳	۲	۲۱	۱۳,۹	۵۳	۲۵,۱	۷۴	۴۹	وضع مطلوب			
۴۵	۲۹,۸	۶۳	۴۱,۸	۲۹	۱۹,۲	۱۱	۷,۳	۳	۲	وضع موجود		تقویت مشاورت کارکنان مرتبط با امور متهمان با افراد قانومند و خوش رفتار	۱۴
۰	۰	۳	۲	۲۰	۱۹,۹	۴۱	۲۷,۲	۷۷	۵۱	وضع مطلوب			
۲۶	۱۷,۲	۴۹	۳۳,۵	۵۳	۲۵,۱	۱۷	۱۱,۳	۶	۴	وضع موجود	شناسایی کارکنان بازکار برای بازگزی در نوع شغلی آن	۱۵	
۲	۱,۳	۱	۰,۷	۲۷	۱۷,۹	۵۹	۳۹,۱	۶۲	۴۱,۱	وضع مطلوب			
۲۰	۱۳,۲	۳۷	۲۴,۵	۶۳	۴۱,۷	۲۶	۱۷,۲	۵	۳,۳	وضع موجود	تقویت نقش خانواده کارکنان در پیشگیری از ضرب و جرح متهمان	۱۶	
۰	۰	۰	۰	۱۶	۱۰,۶	۶۸	۴۵	۶۷	۴۴,۴	وضع مطلوب			
۲۱	۱۳,۹	۴۶	۳۰,۵	۵۲	۳۴,۴	۲۹	۱۹,۲	۳	۲	وضع موجود	میگینا (درصد)	۱۷	
۰	۰	۷	۴,۶	۲۲	۱۴,۶	۷۶	۵۰,۳	۴۶	۳۰,۵	وضع مطلوب			
۸,۹۷		۱۴,۰۸		۲۱,۱	۱۰,۲۵	۳۰,۷۲	۳۴,۸۱	۳۴,۸۱	۴۶,۰	وضع موجود			
۰,۰۷		۰,۰۹۱		۱,۰۲۵		۴۲,۸۸				وضع مطلوب			

بین تدابیر پیشگیری اجتماعی در وضعیت موجود، توجه و آگاه‌سازی کارکنان در مورد پیامدها با ۷۰,۹ درصد زیاد و خیلی زیاد و در وضعیت مطلوب تقویت فنی و علمی واحدهای انتظامی به منظور آسان‌سازی و تسریع کشف علمی جرائم ۹۴,۷ درصد بیشترین تأثیر را در پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح را به خود اختصاص داده است.

۱۰-۲. فرضیه پژوهش

بین شیوه‌های پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان در وضع موجود و وضع مطلوب فرماندهی انتظامی آ. غربی رابطه معنی داری نیست (H_0).

در راستای تجزیه تحلیل شیوه‌های پیشگیری اجتماعی در وضعیت موجود و مطلوب تمامی گویه تبدیل و خلاصه‌سازی شده و نتایج آن به شرح ذیل شناسایی شده است.

جدول (۶): نتایج آزمون تی شیوه‌های پیشگیری اجتماعی در وضعیت موجود و مطلوب

فاصله اطمینان ۹۵ درصدی	اختلاف میانگین		سطح معنی داری	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین	T	وضعیت
	کم	زیاد						
۰/۵۳۴	۰/۱۶۱	۰/۳۴۷	۰/۰۰۰	۱۵۰	۱/۱۵	۲/۸۴	۳/۶۸	وضع موجود
۱/۳۲۰	۰/۹۶۴	۱/۱۴۲	۰/۰۰۰	۱۵۰	۱/۱۰	۳/۶۴	۱۲/۶۵	وضع مطلوب
H1:U=3/244						۳/۲۴	۱۶/۳۳	مجموع

با توجه به نتایج، سطح معنی داری تمامی شیوه‌های پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان و مقدار میانگین، بیشتر از مقدار محاسبه شده، آماره تی ($\text{sig} < / ۰$) بوده ($۰/۰۵$) که از ۵ کوچکتر است؛ این اختلاف آماری معنادار است و فرض صفر رد می‌شود و با اطمینان ۹۵ درصد به بالا می‌توان قضاوت کرد که؛ تفاوت و فاصله معنی داری بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب شیوه‌های پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان در فرماندهی انتظامی استان آ. غربی وجود دارد. با توجه به اهمیت موضوع پیشگیری از ضرب و جرح متهمان در نیروی انتظامی، وجود فاصله وضعیت موجود و مطلوب نشان از مشکلی دارد که پژوهشگر در بیان مسئله بدان اشاره کرد و در نتایج تحقیق این مسئله آشکارا قابل مشاهده است.

جدول (۷): نتایج آزمون خی دو

تعداد	خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱۵۱	۳۰۳۳/۲۲	۳۳	۰/۰۰۰

جدول (۸): مهمترین شیوه‌های پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح

گویه	شیوه	میانگین وضع مطلوب	میانگین وضع موجود	فاصله	اولویت
۱۳	اجرای آزمون شخصیت از کارکنان مرتبط با متهمان	۴.۳۱	۱.۹۷	۲/۳۴	۱
۱۲	تشکیل پرونده شخصیت برای کارکنان بازجو و ارزیابی مداوم آنان در طول خدمت	۴.۲۷	۲.۰۶	۲/۲۱	۲
۱۴	برنامه ریزی برای بازسازی اجتماعی و سازمانی کارکنان ضرب و جرح کننده	۴.۲۷	۲.۱۰	۲/۱۷	۳
۸	تقویت فنی و علمی واحدهای انتظامی به منظور آسان سازی و تسریع کشف علمی جرائم	۴.۶۴	۲.۵۳	۲/۱۱	۴
۷	ایجاد پرونده شخصیت برای متهم برای اصلاح چگونگی برخورد و تحقیق	۴.۱۸	۲.۱۳	۲/۰۵	۵
۱۰	ارتقای آستانه تحمل کارکنان در مقابل برخوردها و رفتارهای آزار دهنده	۴.۵۰	۲.۴۸	۲/۰۲	۶
۹	ارتقای مهارت کارکنان در کنترل هیجانات ناشی از برخورد با متهمان خطرناک	۴.۵۰	۲.۵۸	۱.۹۲	۷
۱	اطلاع رسانی حقوق متهم به محض دستگیری و نگهداری وی	۴.۳۰	۲.۵۹	۱/۷۱	۸
۱۵	تقویت معاشرت کارکنان مرتبط با امور متهمان با افراد قانونمند و خوش رفتار	۴.۱۸	۲.۵۲	۱/۶۶	۹
۱۶	شناسایی کارکنان بزهکار برای بازنگری در نوع شغل آنها	۴.۳۴	۲.۷۳	۱/۶۱	۱۰
۶	متعادل کردن انتظارات از واحدهای انتظامی در جهت رفع تکلیف پرونده‌ها	۴.۲۶	۲.۷۷	۱/۴۹	۱۱
۲	نصب منشور حقوق شهروندی در داخل واحدهای انتظامی	۴.۳۰	۲.۸۲	۱/۴۸	۱۲
۱۷	تقویت نقش خانواده کارکنان در پیشگیری از ضرب و جرح	۴.۰۷	۲.۶۵	۱/۴۲	۱۳
۱۱	گسترش فریضه امریه معروف ونهی از منکر در مورد عدم ضرب و جرح	۴.۴۴	۳.۰۹	۱/۳۵	۱۴
۵	پیشبینی ملاحظات صیانتی رفتار با متهمان در تهیه و اجرای طرحهای انتظامی	۴.۲۶	۳.۰۲	۱/۲۴	۱۵
۴	خنثی سازی عملیات روانی مروجان ضرب و جرح	۴.۲۵	۳.۰۴	۱/۲۱	۱۶
۳	توجیه و آگاهسازی کارکنان در مورد پیامدهای ضرب و جرح متهمان	۴.۵۱	۳.۷۷	۰/۷۴	۱۷
میانگین		۴/۳۲	۲/۶۳	۱/۶۹	

از بین شیوه‌های پیشگیری اجتماعی، ۱۷ شیوه ذکر شده در جدول (۳) در دو وضعیت فعلی و وضعیت موجود طراحی شد و پس از تأیید اعتبار شیوه‌ها در جهت مشخص نمودن میزان اهمیت در معرض نظریات حجم نمونه آماری قرار گرفت و نتایج با استفاده از آزمونهای تی تست تک نمونه‌ای، آزمون فریدمن و خی دو مورد قضاوت قرار گرفت و با توجه به نتایج

سطح معنی داری به دست آمده (۰/۰۰)، که از ۰/۰۵ کوچکتر است، ($\text{sig} < /0.05$) و مقدار میانگین که از مقدار محاسبه شده T با ($\mu = 2.5$) بیشتر است، این اختلاف آماری معنا دار است و فرض صفر رد می شود و با اطمینان ۹۵ درصد بیشتر می توان قضاوت کرد که تفاوت و فاصله معنی داری بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب شیوه های پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان در فرماندهی انتظامی استان آ. غربی وجود دارد.

با توجه به مشخص شدن اهمیت هر شیوه در دو وضعیت موجود و مطلوب، به منظور بررسی نهایی اهمیت هر شیوه، میزان فاصله و اختلاف میان وضعیت موجود و مطلوب استخراج، و اولویت بندی و مشخص شد که اجرای آزمون شخصیت از کارکنان مرتبط با متهمان برای پیشگیری از ضرب و جرح آنان بیشترین فاصله را دارد و در اولویت اول قرار می گیرد و تشکیل پرونده شخصیت برای کارکنان بازجو و ارزیابی مداوم آنان در طول خدمت در اولویت دوم، برنامه ریزی برای بازسازی اجتماعی و سازمانی کارکنان ضرب و جرح کننده در اولویت سوم و بقیه در اولویت های بعدی قرار گرفته است.

به عبارت دیگر نتایج آزمون واریانس فریدمن در جدول حاکی است که در بین شیوه های پیشگیری اجتماعی در وضع موجود، توجیه و آگاه سازی کارکنان در مورد پیامدهای ضرب و جرح متهمان در اولویت اول اقدامات است و گسترش فریضه امر به معروف و نهی از منکر در مورد عدم ضرب و جرح متهمان، پیش بینی ملاحظات صیانتی رفتار با متهمان در تهیه و اجرای طرح های انتظامی در اولویت های دوم و سوم قرار می گیرد ولی در وضع مطلوب، تقویت فنی و علمی واحدهای انتظامی به منظور آسان سازی و تسریع کشف علمی جرائم در اولویت اول اقدامات پیشگیری اجتماعی از ضرب و جرح متهمان قرار دارد و بقیه موارد در اولویت های بعدی قرار گرفته است.

۱۱. نتیجه گیری

در سازمانهایی که به نوعی به مردم خدمت می کنند و خدمات منحصر به فرد دارند، احتمال بروز رفتارهای ناهنجار هست کارکنان پلیس عاملان برقراری حفظ و ارتقای نظم و امنیت در جامعه هستند و در صورت بروز رفتارهای ناشایست می توانند در اذهان عمومی تأثیر منفی ایجاد کند. این مقاله به دنبال شیوه های مؤثر پیشگیری اجتماعی از ضرب

و جرح و اولویت بندی آنها است؛ زیرا پیشگیری از وقوع این جرم بهترین راه حل برای رویارویی است. در این مقاله تلاش شده است وضعیت پیشگیری از جرم ضرب و جرح در وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد؛ لذا ۱۷ شیوه پیشگیری شناسایی شد که بعد از تأیید اعتبار آنها در جهت مشخص شدن میزان اهمیت در معرض نظر جامعه آماری قرار گرفت. نتایج نشان داد که با اطمینان ۹۵ درصد می توان قضاوت کرد که تفاوت و فاصله معناداری بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب در پیشگیری از شیوه های پیشگیری اجتماعی ضرب و جرح وجود دارد؛ در این میان اجرای آزمون شخصیت از افراد مرتبط با متهمان در اولویت اول و تشکیل پرونده شخصیت برای کارکنان بازجو و ارزیابی مداوم آنها در اولویت دوم قرار گرفت.

۱۲. پیشنهادها

- ❖ کارکنان مرتبط با متهمان از سوی بهداری مورد آزمون شخصیت قرار گیرند.
- ❖ برای کارکنان بازجو پرونده شخصیت تشکیل شود و پیوسته در طول خدمت مورد ارزیابی قرار گیرند.
- ❖ آسان سازی و تسریع در کشف علمی جرائم از لحاظ امکانات فنی.
- ❖ افزایش آستانه تحمل در برخورد با رفتارهای آزاردهنده متهمان در اولویت اقدامات آموزشی قرار گیرد.
- ❖ مهارت کارکنان در کنترل هیجانات ناشی از برخورد با متهمان خطرناک ارتقا یابد.

منابع فارسی

- ۱) اسحاقی، محمد (۱۳۸۲). رویکردی استراتژیک به پیشگیری از جرم (مجموعه مقالات). مرکز مطبوعات و انتشارات معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم، تهران: قوه قضاییه.
- ۲) بیات، بهرام، شرافتی پور، جعفر، عبدی، نرگس (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور، تهران: ناجا، معاونت اجتماعی.
- ۳) پاد، ابراهیم (۱۳۷۴). حقوق کیفری اختصاصی ج اول، تهران: دانشگاه تهران.
- ۴) دانش، تاج زمان (۱۳۶۸). حقوق زندانیان و علم زندانها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- ۵) زینالی، حمزه (۱۳۸۱). درآمدی بر پیشگیری مقتدرانه از جرم، فصلنامه دانش انتظامی، س ششم، ش دو.
- ۶) شاطریان استرکی، محمود (۱۳۸۰). بررسی حقوق متهمان و محکومین زندانی در حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- ۷) عارفی نیا، جواد (۱۳۹۰). بررسی راهکارهای پیشگیری از اعمال خشونت علیه مأموران پلیس، فصلنامه نظارت و بازرسی، س ۵، ش ۱۸، زمستان ۱۳۹۰.
- ۸) عمید، حسن (۱۳۷۹). فرهنگ فارسی عمید، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- ۹) فرهنگ لغت آکسفورد (۱۳۸۳). نشر میزان.
- ۱۰) لاسال، ژان ایو (۱۳۷۹). تحقیقات علوم جنائی و آموزش تحقیقات جرم شناسی در فرانسه، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، ش ۳۱ و ۳۲، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۱) محمد نسل، غلامرضا (۱۳۸۶). پلیس و پیشگیری از جرم (مجموعه مقالات)، تهران: معاونت آموزش ناجا.
- ۱۲) مرکز تحقیقات قوه قضاییه (۱۳۷۹). درآمدی بر پیشگیری از وقوع جرم، (مجموعه مقالات)، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه.
- ۱۳) مهاجری، علی (۱۳۷۹). جرائم خاص کارکنان دولت، سازمان، تهران: انتشارات کیهان.
- ۱۴) میر خلیلی، سید محمود (۱۳۷۸). پیشگیری از بزهکاری، پایان نامه کارشناسی ارشد.